

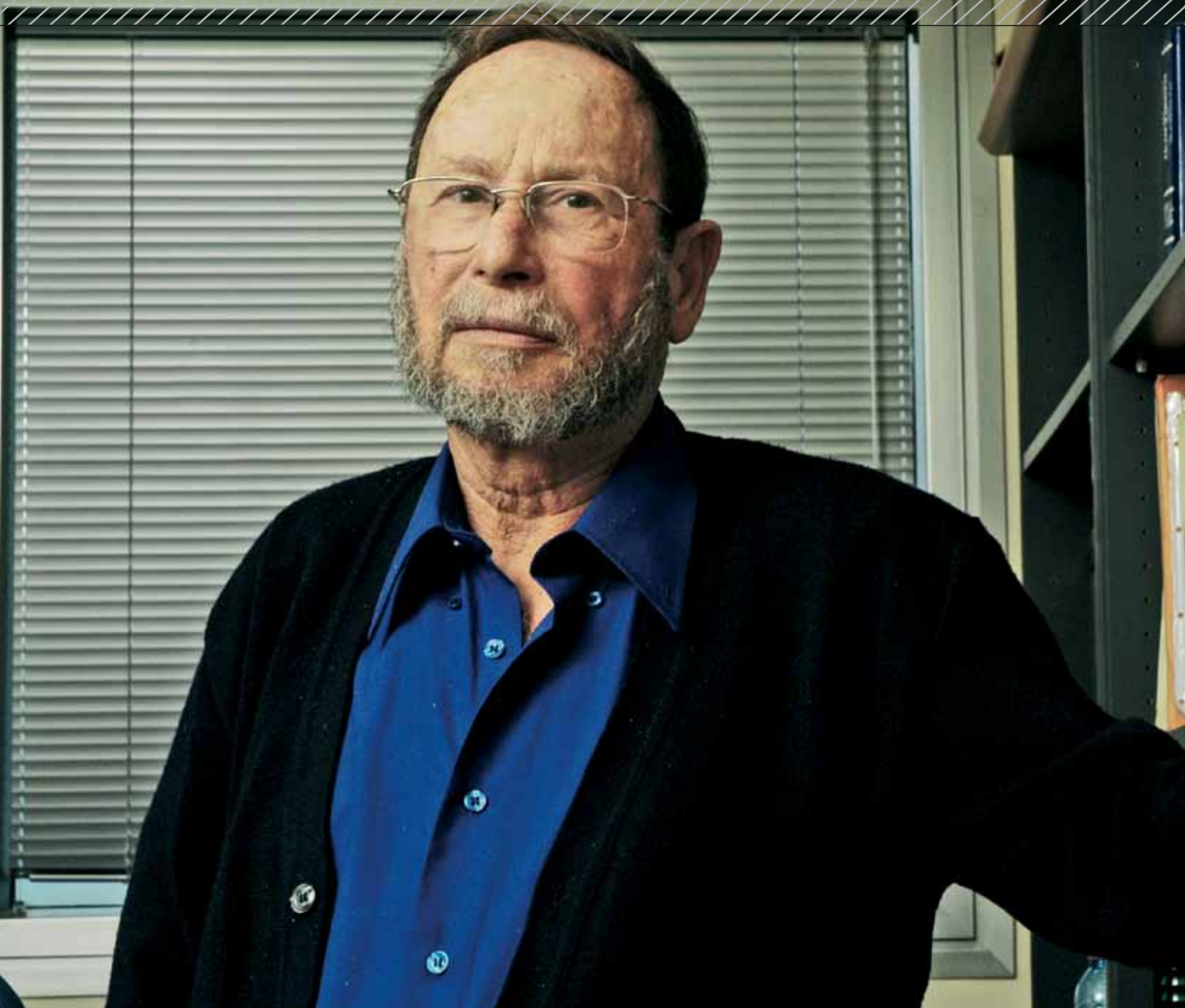
שיחה עם גבי סלומון

תנאים למידה

ביקורתתי, מתחיל להשלים

תקשורת וחינוך, מחשבים וחשיבה, סביבות למידה וחינוך לשלום הם חלק מהנושאים שהעסיקו ומעסיקים את פרופ' גבי סלומון - אחד מאנשי החינוך המגוונים והיצירתיים ביותר בארץ. התובנות שלו בנושאים אלה נעות בין ביקורת להשלמה

צילום: רפי קוץ

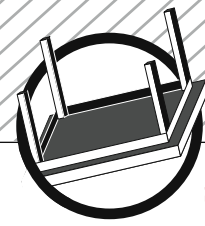
יורם הרפז

קורות החיים של גבי סלומון (72) מכילים אינספור פרסומים, משרות, תפקידים ופרסים (ביניהם פרס ישראל לחינוך, 2001). זה לא "דפקט הפרפר" - מעבר מעניין לעניין, ממשרה למשרה, מתפקיד לתפקיד - חלילה, אלא חיים הקרניים ויצירתיים מאוד. סלומון מזנק לתחום מחקר חדש בלא מורא, לומד אותו במהירות, מחדש בו, ולאחר מכן נוטש לטובת תחום אחר שעדיין לא נחקר כראוי. תחומי המחקר שלו קשורים זה לזה, ואפשר לאתר את חוט העניין העובר בהם, כפי שנעשה במירה מסוימת בריאיון הזה. בכל התחומים סלומון מחפש דרכים להשפיע על החשיבה ועל הגישה של אנשים צעירים, ולהניח יסוד לעולם טוב יותר.

לפני זמן קצר עשה לו החוג לחינוך של אוניברסיטת חיפה מסיבת

פרדה. מרצים מהחוג ומרצים אורחים מהעולם "כיסו" את התחומים שסלומון חקר וחוקר. סלומון ישב בשורה הראשונה ושתק. בכנסים אחרים הוא "כוכב"; בכנס לכבודו הוא כמעט נעלם. סלומון ישוב לזירה החינוכית בכוחות מחודשים. לאנשי חינוך אמיתיים ("הייתי, אולי עודני, איש חינוך בכל מהותי") יש עבודה רבה לעשות, גם כשהם בגמלאות.

לאחר עיסוק רב שנים בחינוך, תן לנו תובנה אחת חשובה. יש לא מעט תובנות. הנה אחת: סימור סרטון כתב באחד ממאמריו שאנחנו מנסים לסגור את הפערים החינוכיים בחברה באמצעות ארגון מחדש של מערכת החינוך, שיטות הוראה חדשות, הכנסת אמצעי תקשוב ועוד. כל הדברים האלה אינם יכולים למחוק את ההקשרים התרבותיים העמוקים, שקובעים את הישגיהם של התלמידים במערכת החינוך ובמערכות אחרות. הוא כתב: "כאשר הייתי ילד קטן, אמא שלי הייתה קוראת לי מהחצר: Seymour, come home, read a book!"

להנהיג שינויים מבניים מרחיקי לכת. בתוך מערכת החינוך או בבית ספר אפשר להקים איים מרנינים של למידה פעילה עתירת טכנולוגיה - ואיים כאלה ישנם - אך למערכת החינוך בכללה אין יכולת להפוך אותם ליבשות.

מדוע? משום שהיא מערכת כבדה כל כך?

לא רק. מיצוי היכולות של הטכנולוגיה מחייב שינוי בהגדרת מטרות החינוך. כדי שלטכנולוגיה תהיה השפעה חינוכית צריך לחתור למטרות חדשות, שהטכנולוגיה תוכל לשרת. כיום טכנולוגיה של המאה העשרים ואחת משרתת מטרות של המאה העשרים - המחשבים בבית הספר משרתים הוראה ולמידה בית-ספריות בנות מאה שנים ויותר. אך התאמת מטרות חדשות לכלל האוכלוסייה היא משימה בלתי אפשרית; לא בגלל כלל האוכלוסייה, כמו בגלל עצם מהותה של מערכת החינוך הלאומית.

תסביר.

מטרה חינוכית חדשה היא למשל תלמיד ובוגר המסוגל לחשוב באופן עצמאי וביקורתי, אך מערכת חינוך לאומית אינה יכולה להשתעשע במטרה כזאת. היא רוצה תלמיד ובוגר הולך בתלם ודבק בנרטיב הקולקטיבי. תראה מה קרה כאשר הכניסו את המלה "נכבה" לספרי הלימוד לכיתות ג' בבתי ספר ערביים. איני יכול לגנות את מערכת החינוך; היא לא יכולה לשים רגל

משמע), על כל המטען התרבותי שלה, היא שעושה את ההבדל. הגורם הקובע בחינוך הוא ההקשר התרבותי-חברתי-כלכלי שממנו ילדים מגיעים לבית הספר. את הפערים שהקשרים אלה יוצרים אי-אפשר למחוק במחי יד של הוראה פורמלית. ואת זה אומר לך משהו שהשקיע את כל כוחו בפיתוח אמצעי הוראה החדשים.

להוראה אין השפעה משמעותית על הישגיהם של התלמידים?

יש, ודאי שיש, אבל היא מותנית באופן מכריע ברקע שהתלמידים באים ממנו. יש חשיבות רבה לאיכות המורה ולתחושת השליחות שלו או שלה, לשיטת ההוראה, לתכנית הלימודים, לאקלים החינוכי ולגורמים נוספים, אך כולם יחסיים לנקודת המוצא התרבותית שהילד בא ממנה. כאשר נקודת המוצא הזאת חלשה, הגורמים האלה נכנסים לפעולה והשפעתם עשויה להיות רבה, אפילו מכרעת. החינוך הפורמלי, אם תרצה, הוא הקו השני במערכת החינוכית. כאשר הקו הראשון - החינוך בבית - קורס, הקו השני נכנס לפעולה ומשפיע את השפעתו.

אז קודם "סימור קם הום ריד א בוק", ורק אחר כך בית הספר? בלי ספק.

ומהם הגורמים המשפיעים ביותר בבית הספר?

מחקר גדול שנערך בשוודיה בדק מהם הגורמים החינוכיים בבית הספר המנבאים הצלחה. המחקר זרק לסיר את כל הגורמים - אמצעי הוראה, דרכי הערכה, תכנית לימודים, אמצעים טכנולוגיים, אקלים, מה שתרצה

לעצמה. אתה זוכר את "מכתב השמיניסטים"? זה הרי היה ביטוי לחשיבה עצמאית וביקורתית למופת; ומה הייתה התגובה הציבורית? אתה זוכר את הצעקה. מערכת החינוך נועדה להנחיל את האמונות והערכים המקובלים, ולא להכשיר מהפכנים.

אז "הבוגר המיוחל" - מסמך שכתבת ופרסמת במקומות שונים - לא יוכל לצמוח בבתי הספר שלנו. כתבת על תלמידים שעובדים בקבוצות קטנות, מתמודדים עם בעיות מהחיים, מוציאים פתרונות. כל זה לא בבית ספרנו?

חשוב על הכישורים שדבר כזה דורש מהמורה, על התנאים שיש לספק כדי שלמידה כזאת תצא אל הפועל. וכאמור, זו גישה שמתעלמת ממטרות העיקרית של מערכת החינוך ובתי הספר - הטמעה של הפרט בחברה באמצעות הקניית גופי ידע נבחרים, סוציאליזציה.

אך דווקא הסוציאליזציה כיום מחייבת אינדיווידואליזציה, החברות של ימינו זקוקות לחושבים עצמאיים.

החברות זקוקות לאזרחים טובים, לאזרחים שהפנימו את הסיפור הקולקטיבי. לשם כך הן הקימו מערכות חינוך. חושבים עצמאיים, חושבים יצירתיים, מופיעים בכוחות עצמם, למרות מערכת החינוך, לא בגללה. מטרת מערכת החינוך המדינתית אינה לטפח אנשים כאלה, אלא אזרחים טובים.

אתה לא רק כתבת על חושבים ולומדים עצמאיים, אלא גם ניסית לממש זאת באמצעות פרויקט שהקמת: סל"ע - סביבות למידה עתירות טכנולוגיה. התלמידים בפרויקט התמודדו בצוותים עם בעיות מורכבות.

הפרויקט הזה דעך כמו כל הפרויקטים מסוגו. הוא פעל נגד הגיונו של בית הספר ונגד הגיונם של המורים. המורים התלהבו מן הגישה בתחילה, אך אחר כך לא הצליחו להמשיך ולקיים את הפרויקט; הוא היה זר מדי לחיי בית הספר. כאשר אני מתאר למורים מה קרה בסביבות הללו - תלמידים

המורים. לאיכות המורים יש חשיבות גדולה. מחקר גדול שנערך בשוודיה בדק מהם הגורמים החינוכיים בבית הספר המנבאים הצלחה. המחקר זרק לסיר את כל הגורמים - אמצעי הוראה, דרכי הערכה, תכנית לימודים, אמצעים טכנולוגיים, אקלים, מה שתרצה. נמצא שהגורם המשפיע ביותר היה איכות המורים.

והגורם הכי פחות משפיע? טכנולוגיה.

הממצא הזה מפתיע אותך? אתה הרי הובלת במשך שנים את טכנולוגיית התקשוב במערכת החינוך שלנו.

זה לא מפתיע אותי. איני מבטל את הטכנולוגיה, אך היא אינה חזות הכול. שום עולם אמיץ חדש אינו מחכה לנו בקצה המקלדת, למרות הרצונות והנבואות של חלק מעמיתיי. יש הבטחות בלי סוף על התרומה הפוטנציאלית האדירה של הטכנולוגיה, אך עד כה - כמעט ארבעים שנה אחרי תחילת עידן הטכנולוגיה - הראיות למימוש הפוטנציאל מעטות ביותר, אחד בעיר ושניים במדינה.

פעם האמנת יותר ב"קצה המקלדת".

אולי פעם, אף שתמיד הייתי ספקן. כיום הרברים ברורים יותר. את השפעתה השולית של הטכנולוגיה על החינוך אי-אפשר לייחס יותר למחלות הילדות שלה. אנחנו כבר מעבר לשלב הילדות, והמסקנה המתבקשת היא אחת מהשתיים: (1) הטכנולוגיה פשוט אינה תורמת באופן משמעותי להתפתחותם של תלמידים; (2) כדי שהטכנולוגיה תתרום לה באופן משמעותי, יש לחולל בחינוך שינויים מרחיקי לכת ממש.

נניח שהמסקנה השנייה נכונה. האם מערכת החינוך יכולה לעשות שינויים מרחיקי לכת שיאפשרו לה להפיק את היתרונות הגלומים בטכנולוגיה החדשה?

לא. מערכת החינוך היא מערכת בירוקרטית מסובכת מאוד שאינה יכולה

צוותיות עם בעיות אמיתיות, לאפשר נגישות למחשב, לטלפון, לפקס, למומחים. בחינות כאלה היו מכתובות את כל מה שקורה בבתי הספר שלנו. דיברת קודם על השלמה עם המציאות.

כן, אני יודע שאני סותר את עצמי. ממשוך לחלום...

אני מת לראות תלמידים נלהבים, חוקרים בעיה מורכבת. אבל נכון, המערכת אינה יכולה לעשות את זה אלא אם כן יהיה שינוי בבחינות הבגרות. זה המנוף שיכול לשנות את הכול, אבל אין סימן לשינוי אמיתי; יש מערכת הסובלת מפרויקטוזיס ומטלטלה מאופנה לאופנה.

בוא נפנה קצת אליך: איך הגעת לחינוך?

בגיל 16 הייתי מדרך נלהב ומסור בתנועה המאוחדת בתל אביב. היו לי מאתיים חניכים, ה"עדה" הכי גדולה באזור תל אביב. נהניתי הנאה עצומה. הייתי, אולי עודני, איש חינוך בכל מהותי. בנח"ל נשלחתי להדרכה, ומשם הלכתי לקיבוץ נחל עוז. על רקע מחלוקת סביב העבודה השכירה עזבתי את הקיבוץ. הייתי "ריאקציונר", בעד עבודה שכירה. חשבתי שצריך לתת עבודה לתושבי העירייה שדרות, שסבלו מאבטלה נוראית. אמרתי שהאידיאולוגיה אינה שווה כלום אם לא נוכל לתת עבודה לאנשי שדרות. כאשר החליטו

מתמודדים עם משימה של חילוף צוללת גרעינית ששקעה במצולות או מתכננים את עיר העתיד - הם מתפעלים, אך גם מתפוצצים: "מה יקרה לגוף הידע שכולם חייבים ללמוד?!"

אין ספק שאנחנו חוקרים ללמידה אחרת, ליחס אחר לידע. הרברט סיימון אמר שיש להפוך את הידע משם עצם המסמן חפץ הניתן לבעלות, לרכישה ולהפצה, לשם פועל המסמן נגישות לידע. הטכנולוגיה הדיגיטלית מבוססת על העיקרון הזה ומבססת אותו.

אך מערכת החינוך לדעתך אינה יכולה ואינה צריכה לטפח סוג כזה של למידה ויחס כזה לידע.

תראה, בשעתו שיבחי בתי ספר "מציונינים" שמתקיים בהם יחס כזה לידע וסוג כזה של למידה. חשבתי שהם הקטרים שימשכו את הקרונות - את בתי הספר האחרים. אך לקטרים האלה אין קרונות.

קטרים בלי קרונות, איים בלי יבשות; אתה ביקורתית בלפי המצב הזה או משלים אתו?

אני ביקורתית, אך מתחיל להשלים.

כלומר ההמונים יקבלו אינדוקטרינציה בלא שימוש בטכנולוגיה מתקדמת.

מטרה חינוכית חדשה היא למשל תלמיד ובוגר החסוגל לחשוב באופן עצמאי וביקורתי, אך מערכת חינוך לאומית אינה יכולה להשתעשע במטרה הזאת. היא רוצה תלמיד ובוגר הולך בתלם ודבק בנרטיב הקולקטיבי

לקנות קטפת כותנה, ועקב כך לפטר כמה עובדים, עזבתי. הלכתי לעירית עולים אחרת, למעלות שבצפון. שם הקמתי בית ספר ערב. זה היה ב'1959. תלמידים באו לשם לסיים את לימודיהם בבית הספר היסודי. שלמה בוחבוט, ראש עיריית מעלות מזה שלושים שנה, היה אחד מתלמידיי. זהו אחד הפרקים בחיי שאני הכי גאה בהם. עיריית עולים שכוחה אל, שקועה בבוץ ובחשכה, בלי כבישים ובלי חשמל. לאחר זמן הביאו חשמל לסניף המפלגה, ל"חברינו". גנבתי משם חשמל לבית הספר. רצו להעמיד אותי לדין.

ואיך הגעת משם לאקדמיה?

במהלך העבודה התעוררו אצלי כל מיני שאלות יסודיות. חשבתי שמישהו בטח יודע את התשובות. טלפנתי לאוניברסיטה העברית לברר. נתנו לי את הבכיר מבין מרצי בית הספר לחינוך, את פרופ' א"ע סימון. הצגתי את עצמי "גבריאל סלומון ממעלות", והוא היה מאושר: סטודנט ראשון מעיריית פיתוח (לא התכוונתי להטעות אותו כמוכן). התקבלתי מיד. לא חשבתי על קריירה אקדמית. בסיום לימודי התואר השני ניגשתי למכרז לניהול מחלקת החינוך של אשדוד. אבל בית הספר לחינוך הציע לי לימודים לתואר שלישי בחו"ל. התקבלתי לסטנפורד, קליפורניה, ללימודי פסיכולוגיה חינוכית ותקשורת, וזה שינה את הכול. ב'1968 חזרתי לאוניברסיטה בירושלים. לאחר שנים עזבתי לאוניברסיטת תל אביב, ומשם נסעתי לחמש שנים לאוניברסיטת אריזונה. משם חזרתי לחוג לחינוך באוניברסיטת חיפה.

בכל פרק זמן כזה, נושא חינוכי אחר נמצא במוקד העניין שלך.

כן. בתקופת סטנפורד ואחריה עסקתי בעיקר ב"תקשורת וחינוך". ריוויד אולסון אסף קבוצת אנשים, חלקם ידועים מאוד באותה עת וחלקם פחות, כדי לכתוב על היבטים שונים של הנושא. היה לי כבוד ועונג להיות חלק מקבוצה שכללה את ארנסט גומברייך, ג'רום ברונר, רודולף ארנהיים, הווארד גרנר, ריוויד פרקינס ואחרים. מהמאמר שתרמתי לאסופה של אולסון צמח ספרי Interaction of Media, Cognition and Learning (1977)

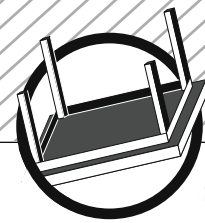
עם טכנולוגיה שעברה טריוויליזציה, כלומר משרתת מטרת חינוכיות מסורתיות. אבל הטכנולוגיה אינה חוות הכול. כשהייתי בכיתה ח' כתבתי עבודה על ייבוש אגם החולה. כתבתי שעם ישראל עוד יצטער על המפעל הזה; ואת זה כתבתי בעיפרון, בלי טכנולוגיה. למדתי בבית ספר שעודר חשיבה כזאת וטיפח אותה. עם הזמן גם הוא התיישר עם כל השאר.

פעם הייתה למידה טובה בבתי הספר.

הייתה ויש עדיין - פה ושם. מורים טובים עשויים להניע למידה טובה, למידה שבה תלמידים עושים וחושבים על עשייתם - מזהים בעיות, מציעים חלופות, מציאים פתרונות. אני חסיד של הוראה המעלה קונפליקטים, דילמות, פרספקטיבות נועזות, שאלות מעוררות. ב'1955 לימדתי את המורה לאנגלית את יוליוס קיסר של שקספיר לא כמחזה של יחסים על רקע פוליטי, אלא כמחזה על יחסים הומוסקסואליים. היינו כמקרה; ויכוחים הרעידו את קירות הכיתה. 55 שנים אחרי, ואני עדיין שולט במחזה הזה. בסוף השנה ההורים מחו ודרשו שהמחזה יילמד "כראוי". באחת הכיתות שלימדתי שאלתי את התלמידים "מה צריך לומר כדי להיכנס להיסטוריה". אמא שלי דיברה הרבה ולא נכנסה להיסטוריה, ואילו פול רוויר אמר רק "The British are coming" חמש פעמים והפך לגיבור המהפכה האמריקנית. והנה עוד שאלה: האם המהפכה האמריקנית הייתה בכלל מהפכה? ועוד אחת: כיצד חזר היטלר על טעותו של נפוליון - פלש לרוסיה הענקית והקרה, והובס כמו קודמו בשערי מוסקבה? לא חסרות שאלות טובות בכל תחומי הדעת, צריך רק תרבות שמעודדת אותן. אפשר לעודד ויכוחים, משפטים פומביים, לעסוק בבעיות אמיתיות, למשל, כיצד מצילים את ים המלח?

האם בבית הספר יש תנאים להוראה וללמידה כאלו?

כל עוד בחינות הבגרות הן המכסה היושב על סיר מערכת החינוך, קשה מאוד לעשות הוראה ולמידה כאלו. המכסה מכתוב את הלחץ בסיר ואת איכות התבשיל. צריך לשנות את בחינות הבגרות, לבנות אותן סביב התמודדויות

הרבה יותר מלמידה מרוחק או מתוכנה מתחכמת שהושקע בהן הון, לא רק מבחינת הקניית ידע אלא גם מבחינת חינוכיות אחרות. בוא נקפוצ' לשלב הנוכחי - חינוך לשלום. מיד לאחר שהקמת את המרכז לחקר השלום פרצה האינתיפאדה השנייה, האכזרית כל כך. ומאז השלום על הפנים, הכול על סף פיצוץ.

נכון, אנחנו במציאות על סף פיצוץ - עם הפלסטינים ועם ערביי ישראל. אבל אין לנו בררה, אנחנו חייבים להמשיך בעבודה הסיזיפית של הכשרת הלבבות לקראת שלום או דריקים, או מה שאני מכנה "השק"ה" - הבנה, שוויון וקבלה הדדית.

"השק"ה" היא עיקרו של החינוך לשלום?

כן. אמנם אי אפשר בלי פתרונות פוליטיים ואזרחיים - אוסלו, אנאפוליס וכדומה - אך אי אפשר לסמוך רק עליהם. שלום בין עמים וקבוצות מחייב גם יסוד נוסף - הבנה, שוויון וקבלה הדדית. חייבת להיות פעולה דו-כיוונית: מלמעלה - פעילות פוליטית; מלמטה - פעילות חברתית וחינוכית. על רקע המצב אפשר לשאול "מה העבודה הזאת לכם?", אך דווקא בגלל המצב אסור לנו להיבטל ממנה. איננו יכולים להרשות לעצמנו את המותרות של ויתור מדעת על השקעה בחינוך לשלום.

במרכז לחקר השלום אתם חוקרים מסגרות שונות המנסות להשיג

"השק"ה" בין העמים. לאילו ממצאים הגעתם?

מצאנו למשל שכאשר חינוך לשלום נעשה כראוי, הוא משפיע על העמדות של הצדדים, אך לא על העמדות המרכזיות שלהם. לדוגמה, עשוי להיווצר אמון בין הצדדים, אך לא הכרה בזכות שניהם למדינה עצמאית. על פי ממצא אחר, עמדה ששונתה בתהליך חינוכי ממושך עלולה לחזור למצבה הקודם בלחץ הנסיבות. הגרף מצביע על עלייה בקבלה הדדית במהלך התערבות חינוכית ומיד אחריה, ואחר כך על נפילה בעקבות השפעת הסביבה. התערבות חינוכית עשויה להגביר את האמון בצד השני, אך ככל שמתרחקים ממנה מתגברת הנטייה לראות "סכנה קיומית" בכל פינה. בצד שלנו, היהודים, הרי אסור להיות חלשים אחרי השואה ואסור להיות לא צודקים. אנחנו שומעים "השמדה" ככל רשרוש ומכחישים ככל תוקף את מעשי העוול שלנו ביחס לפלסטינים. כך או כך, הממצאים מלמדים על צורך בתכניות אינטנסיביות ובעיקר ארוכות טווח.

הממצאים מראים גם שהחינוך לשלום חלש מאוד ביחס להשפעת

הסביבה.

אכן, סירות השלום שלנו קטנות וחלשות בתוך סערת המלחמות, אך הן מסמנות נתיב. והנתיב הוא ללמד כל צד להכיר בנרטיב של הצד האחר, להכיר בלגיטימיות העקרונית שלו, גם אם לא להסכים עמו. ההכרה הזאת כוללת הכרה של כל צד בתרומתו לקונפליקט. אנחנו, לדוגמה, נכיר בעובדה שגירשנו את תושבי הארץ הזאת ויצרנו את בעיית הפליטים, והם יכירו בסירובם לקבל את הצעות החלוקה. וצריך גם אמפתיה - יכולת לחוש את סבלו של הצד האחר - ועמדות חיוביות ביחס אליו.

החינוך לשלום כמעט שאינו נוכח בבתי הספר שלנו.

נכון, וזה מאוד מצער. יש עמותות רבות שמקצועות פרוטה לפרוטה כדי לעודד חינוך כזה בבית הספר ומחוצה לו, אך זה לא מספיק. לאחרונה ארגנו מפגשים וסדנאות לעמותות השונות כדי לגבש מדיניות חינוכית יעילה. אני רוצה לציין מסגרות שמחנכות לשלום אך אינן עוסקות בקונפליקט ואינן מבקשות לפתור אותו. מועדוני כדורגל משותפים, מפגשים בתחום הרפואה והמשפט. דווקא למסגרות כאלה שבהן שני הצדדים פועלים להשגת מטרה משותפת, שאינה דווקא שלום או דריקים, יש השפעה גדולה על שלום ודריקים. אתה רואה איך ערבים ויהודים בקבוצת כדורגל נלחמים להשגת ניצחון משותף, ותוך כדי כך לומדים להיות זה עם זה, להבין זה את זה, וזה מרליק בך תקווה נושנה. כך שאיני מסיים בנימה פסימית.

[אחד הספרים המצוטטים ביותר בעולם בתחום זה]. משם נדר העניין שלי למחשבים, חשיבה וחינוך. ב-1984 - הזמן שבו פרץ המחשב לחינוך - הייתי בשבתון בהרודר, שם התווכחתי עם פרקינס ואחרים על תרומתו האפשרית של המחשב לחשיבה וללמידה. מן הוויכוחים הללו יצאו כמה מאמרים משותפים עם פרקינס [ראו, פרקינס ועמיתים, נופי החשיבה, מכון ברננקו וייס 2000]. תוך כדי עיסוק במחשבים וחינוך הגעתי למסקנה שהמחשב יהיה משמעותי רק אם נבנה מחדש את כל הסביבה החינוכית - מה שהביא אותי לעיסוק בסביבות לימודיות. התחלתי לעסוק בעיצוב המכלול ופחות בהתערבויות ממוקרות. כשחזרתי לארץ תכננתי ויישמתי את פרויקט סל"ע - ניסיון לעצב כיתות סביב פרויקטים שלמים, לאפשר הוראה ולמידה קונסטרוקטיביות. תוך כדי כך התחזקה עמדותי האפיקורסית בנושא תרומת המחשב לחשיבה וללמידה בבית הספר.

מה רצה פרויקט סל"ע להשיג וכיצד?

הוא רצה לעודד חשיבה על בעיות רב-ממדיות הלוקחות מהחיים. הייתה ש"ס - שאלה סופית, והיו שמ"ד - שאלות משנה בדרך. שאלות סופיות היו, למשל, כיצד לחלץ צוללת גרעינית שטבעה, או כיצד תראה עיר העתיד, או כיצד נשקם את נחל הקישון. שאלות משנה התייחסו להיבטים שונים של השאלה הסופית.

מסביבות למידה לחינוך לשלום...

כן, לאחר כמה שנים שבהן עסקתי בניסיונות לממש למידה אחרת והייתי ריקן הפקולטה לחינוך עלתה השאלה "קוו ואדיס". ואז הציע לי נשיא אוניברסיטת חיפה מענק לצורך עיסוק חינוכי כלשהו ביחסי יהודים וערבים. צירפתי את הידע החינוכי ואת הנטיות הפוליטיות שלי, והקמתי את המרכז לחקר החינוך לשלום.

בתחילת השיחה אמרת שיש לך תובנות חינוכיות לא מעטות. אז נסה לחלץ תובנה מן הפרקים השונים במסלול המחקרי והמעשי שלך.

בתחום התקשורת ברור שהחשיבה שלנו מעוצבת במידה רבה בידי התצורות של אמצעי התקשורת. לדוגמה, אני מדבר על תופעת "דפקט הפרפר" עקב הגלישה המרובה באינטרנט - קריאה רחפנית, נוגעת לא נוגעת, קופצת מעניין לעניין. השאלה היא אם קריאה "פרפרית" או "דפקטיבית" כזאת משפיעה גם על רפואי החשיבה שלנו - מחזקת חשיבה קצרת רוח, מקוטעת, שטחית. אם כן, אנחנו הולכים לעימות חזיתי בין עולם האינטרנט לעולם בית הספר. מול האינטרנט אתה פעיל, מגורה, ניצב מול כמות עצומות של מידע שאינו מחייב עיבוד, בריחה, מיקום ברשת משמעותית, כלומר אין כמעט צורך בהמרת מידע לידע. מה בין זה לבין עיבוד מעמיק של ידע על אודות תופעות פיזיקליות או היסטוריות. האינטרנט אינו מאפשר רכישה של גופי ידע מסודרים. אפשר להיעזר בו לבניית גופי ידע כאלה, לפתרון בעיות וכו', אך הוא אמצעי ולא העניין עצמו. כל הגישה הזאת שאומרת: "מנוע הקיטור לא שיפר את הסוס, הוא בא במקומו; המחשב יבוא במקום בית הספר", לא מקובלת עליי.

מדוע?

כי הפונקציה השמרטפית של בית הספר - בית הספר כ"בייביסיטר" - שנוטים לזלזל בה, חשובה מאוד לחברה. וגם הפונקציה החברתית - תלמידים באים לבית הספר כדי להיות עם החברים, לא בשביל הגיאומטריה. בית הספר הוא גורם מכריע בתהליך החברות של צעירים; אי אפשר להמירו באינטרנט! והפונקציה החינוכית?

כדי שמידע יהפוך לידע צריכים להתקיים כמה תנאים, החשוב בהם הוא מגע אישי ואנושי, פנים אל פנים. אין הרבה מחקר על זה, אך כבר ידוע שמידע חדש, מאיים ומורכב, מחייב מגע אישי ואנושי כדי שיובן ויהפוך לידע. גברת שפירא, מורה בכיתה ח', היא לעתים קרובות אפקטיבית